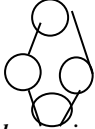

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU RARABA...**

Feperueri 18, 18: Sa bula vakatamata na Turaga ko Jisu, [Lede-Lent 1]: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakata se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i ceguqegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni yukea na noda veikilai vinaka.

Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

E na Siga ni Turaga 11 Feperueri eda vakananuma kina na Matalia ni yagoi Jisu; ena Vukelulu 14 Feperueri na Siga Vukelulu ni Dravusa [Ash Wednesday] sai tekivu ni Lede [Lent] na vosa ka vakayagataki vakalotu ena gauna ni kadrekadre [spring se lent]; sa vakayagataki tabakidua na 'lent' ena lotu ka ologi kina na kenai balebale ni 40 na siga [quadragesima vakaLatini, 40 na siga ni lede-lent]. Sa bibi na 40 na siga me vaka na tau ni uca ena waluvu-ena gauna nei Noa. Na nodrau tiko ena ulunivanua ko Sainai na Kalou- kei Mosese. Nai talanoa ni nona veivutuni ko Jona mai Ninive; kei na Nona temaki ko Jisu ni vakarau me tekivutaka na Nonai tavi ni veiqaravi. Sa salavata kei na Yom Kappur ni Lotu vaka-Jiu ena Siga ni Veivakasavasavataki [Day of Atonement: Lako Yani 30:10; V/Soro 11:44ff; 17:11], oqo na gauna ni lolo, masumasu, ka tusanaki nai valavalaca me rawa ni namaki kina na gauna vinaka. Eda sa mai taurivaka na Lotu VaKarisito me gauna ni lolo, masumasu, wili VT, ka vakasamataka talega kina na rarawa, yaluma kei na mate nei Jisu mai na kauveilatai ena vuku ni nodai valavalaca. Eso na Lotu VaKarisito era sa vaka cava na Lent ena Siga Lotulevu ni bera na Siga ni Mate, eso na Lotu ena Vakarauwai ni oti na Siga ni Mate. E sega ni okati kina na Siga ni Turaga [Sunday], baleta ni oqo na siga ni marau, reki ka ni tucake tale kina ko Jisu mai na mate. E tiko e loma na Siga ni kena kacivaki na Lako mai nei Jisu [Annunciation of the Lord] nai ka 25 Maji, oqo nai tukutuku matanidavui mai vua na Agilosu ko Kaperieli, ko ya ni sa 'tina ni Kalou' se tinai Jisu ko Meri [Luke 1:26-38]. Na veimatalotu Vakarisito, era sa vakatoka me dua na gauna ni solevu ka vakananumi kina nai lesilesi ni Kalou vei Meri kei na nona ciqoma ko Meri me tina ni Vakabula kei vuravura. Nida namaka na veilesoni ena gauna bibi oqo ena tekivu ena Siga ni Dravusa, ena kena lotu ena boro e yadreda ena dravusa, ka da cavuta na vosa, "Ko sa buli mai na kuvu ni soso, ko na lesu tale ki na kuvu ni soso," mo vakasamataka ko ya ni ko iko na ka buli ka yalani, ka sa

dodonu ga mo veivutuni ka veisautaka na nomu bula ka vakabauta dina sara na Turaga ko Jisu me tui ni nomu bula; ko ya me dina na nomu lotu ka sega ni muri wale tu ga.

Nai Vakatekivu: Kenai Vakamacala Iekaleka: I. *Ena vosa VakaIperiu na yaca ni vola e dau vakayagataki ga nai matai ni vosa se vica na vosa enai tekivu ni vola; ka sa yacana kina vaIpiriu na ‘bereshit’ [enai vakatekivu, in the beginning]. Ni vakadewataki ki na vosa vaKirisi ena 250BC/BCE sa vakayagataki kina na ‘Genesis’ vaKirisi, ka kenai balebale nai vakatekivu [birth se origin], sa ganita vinaka sara na yacana ko ya, ka da taurivaka ena vosa vakaViti, ‘Nai Vakatekivu’.*

Nai matai ni lima nai vola enai VT, me vaka ea vola ko Mosese, e vakatokai me Penitatu [Penteteuch: pente-5, teuch- lawa se vunau], ea volai, ni rauta na 1450-1410 BC/BCE. Na wase 1-2 kei 3 sai kau ni VT taucoko [prologue]. Dina ni sa tukuni na gauna e cake [date], ia e nanumi ni qai vakacurumi sara e muri, ia e taumada ga nai tukutuku kei Isireli ka tekivu vei Eparaama, ia sa matata ni yavutaki vinaka nai VT taucoko mai na wase 1-11. Vei ira na dikeva nai VT e vakacokovataki kina na nodrai tukutuku e vica na dauvolavola ka dua na kenai vakaraitaki levu ko ya, ni rua nai talanoa ni veibuli. Dua: ea bulia na Kalou [Elohim] na tamata [human-ha’ adam], tagane [ish] kei na yalewa [isha or ishshah], me rau ucui Koya [God’s image], enai ka ono ni siga me vaka ga na Nona bulia na veika bula tale eso, [Vakatekivu 1:1-2:4a]. Rua, ea bulia taumada na tagane [man-‘ish’], na Kalou ko Jiova [Yahweh] mai na qele [adamah-‘kuvu ni soso’], mo dikeva vinaka na vosa vakaIperiu me baleta na qele kei na tamata e vure mai na vosa vata ‘adam’], na kenai vakadewa dodonu me ‘qele bulabula’-top soil [2:7], qai buli na yalewa [woman-ishshah], mai na sui ni saresarei tagane [Vakatekivu 2: 4b-7]. Sa wase vakarua nai Vakatekivu: 1-11, nai talanoa ni buli kei vuravura kei na tamata se vuda. Ko Atama, mai na vosa ‘adamah’ e rawa ni kenai balebale na qele-soil, ground, or land. Na tagane qai yacana sara e muri ko Atama, me vaka ni a solia na Kalou, kei Ivi [o koya e solia na bula-life bearer], ni sa buli koya oti na Kalou mai na sui ni saresarei Atama [Vakatekivu 3:20]. Na bula ni tamata, na curu ni valavala ca, se na talaidredre ni tamata; ka la’ki tini sara enai tekivu ni nona kacivi ko Eparaama [Eparaama]. Vakatekivu 12-50 nai tukutuku kei Isireli ka tekivu vei Eparaama, kei na Nona yalataka na Kalou ni dei tu ga na Nona kauwaitaki ira na Nona tamata ka tawa mudu. Na vosa “genesis” ena vosa vaKirisi, se ‘origin,’ se ‘beginning,’ sa vakadewataki vaka Viti mei “vakatekivu;” baleta ni soqoni vata kina nai tukutuku ni kena tekivutaki na vuravura, nai vakatekivu ni veimatatamata e vuravura, kei nai vakatekivu ni matatamata na Isireli. E levu nai vola era sa mai cokotivata, ia sa na matailalai sara ke vakadikeva ko ya; ia sa rauta ga meda kila ni tu eso na vakatataro me vaka ogo: “O cei koi keda? Eda lako mai vei? Eda lako tiko ki vei? Sa sauma na veitaro kece oqori na veivola ogo. Sa na uasivi ga meda tekivu Vua na KALOU, nai tekivu ni veika kecega, oqori na vanua e tekivu kina nai Vakatekivu, ka meda tekivu talega kina. Meda wasea ga vakarua nai vola ogo:1. Nai Vakatekivu 1-11 sa baleta na buli ni tamata se nai tekitekivu ni tamata me yacova sara na gauna nei Eparaama. Na veika kece e bulia na Kalou sa vinaka, ia koi rau nai matai ni tamata se vuda ko Atama kei Ivi erau a talaidredre Vua na Dauveivuli, na Kalou, ka vakavurea mai nai valavalaca ki vuravura. Ni sai valavalaca na tamata, sa lewa na Kalou me luvuca na vuravura (waluvulevu) me ra rusa na tamata kecega, ka vakavo ga na Nona tamata yalodina ko Noa kei iratou na lewe ni nona vuvale. Ko iratou duaduaga ogo eratou qaravi Kalou, ka vakaraitaka vei iratou na Kalou meratou taya se tara e dua na waqa vakaitamera, ka meratou vodo kina kei na yarua na veimataqali manumanu kecega, se na veika bula kece e vuravura. Ni oti na uwaluvu era sa tubu tale mera lewe vuqa mai na lewei vuravura ena gauna ko ya; ka sa yaco mera duiveiseyaki na kawa tamata ka lewe vuqa era sa vakanadakuya na qarava na Kalou nei Noa. 2. Na vo ni vola, Vakatekivu 12-50 nai talanoa baleti Eparaama kei na nona vuvale, ka sa digitaki koya na Kalou me tekivutaka na matatamata digitaki. Sa veisau kina na yacai Eparaama me Eparaama kei na yacai watina ko Serai me ko Sera. Erau sa qase sara na veiwatini ka rau sega ni vakaluveni, dina ga ni sa yalataka vei rau na Kalou ni na levu na nodrau kawa, ka sa solia na nodrau vanua, ka rau na vu ni vakalougatataki. Era na vakalougatataki talega kina na veimatatamata kecega e vuravura. Erau a toki ki Kenani ko Eparaama kei Sera ki na vanua e yalataka vei rau na Kalou. Sa qai vakalougatataki rau na Kalou ena nona a qai sucu na luvudrau ko Aisake ni rau sa qase sara. Ko Aisake e rua na luvena ko Jekope kei Iso. Ni la’ki cava nai vola ni sa tiko mai Ijipita ko Jekope kei iratou na luvena e 12 kei ira na nodratou dui leweni vuvale kecega. Edua vei iratou na luvena ko Josefa, ea la’ki yaco sara me kovana mai Ijipita. E vakabauta ko Josefa ni na dina tikoga na Kalou ena Nona vosa ni yalayala vei ira Nona tamata. Ni bera ni mate ko Josefa, ea vosa ni tatau vei iratou na tacina kei na tuakana, “E na sega ni balavu sara na noqu bula sa vo. Ia ena maroro kemuni na Kalou ka na kauti kemuni tani mai Ijipita ki na vanua ea yalataka vei Eparaama, Aisake kei Jekope” [50:24].

II. Na Vakatekivu 9: 8-17 e vakayagataki ena gauna ni 'Lent' ka tukuni kina na veiyalayalati ni Kalou kei na tamata. Sa yabaki 601 ko Noa [*sega ni da cakacakataka na yabaki levu oqo enai vakarau vou eda kila me baleta na siga, vula kei na yabaki, sa duidui ena gauna ko ya; ia e sega ni vakabeka ni dua na turaga bula balavu*]. Sa vakacabora na nonai soro ni vakavinavinaka Vua na Kalou ni sa vakabulai koya, na nona vuvale kei na veika bula digitaki. Sa yalataka na Kalou ni na sega ni luvuca tale na vuravura, sa okati e na veiyalayalati oqo na veika bula ea vakavodoka ko Noa ena nona waqa. Ena yasana ni Kalou, sa macala ni sa sega ni veisau, sa dina tu ga ena Nona vosa ni yalayala; ia, na tamata ga e dau voroka na nona yalayala, ni sa voroka na tamata na nona yalayala, sa na okati kina na veika bula e vuravura ka solia na Kalou me lewa na tamata [Vakatekivu 1:28]. III. Sa dau vakayacora na Kalou na veiyalayalati, me vaka oqo vei Noa, nai Vunau e Tini kei Mosese [Lako Yani 20], kei na veiyalayalati vou oqo kei Jeremaia [31:31]. Eda dau vakatoka na VTM me Veiyalayalati Makawa kei nai VTV me Veiyalayalati Vou baleta ga ni sa volai ka vakadeitaki tu kina na Nona veiyalayalati na Kalou kei na tamata. Sa dei tu ga na vosa ni Vola Tabu, ni talaidredre na tamata ena totogitaki se vakavulici, ia ni vakarorogo, ka muria na Vosa ni Kalou ena vakalougatataki, se yaco me mana na bula. Eda sa raica na kena vakataucokotaki na veiyalayalati oqo ena veika sa vakayacora na Kalou ena vukui Jisu. IV. Sa yalataka na Kalou ni na sega ni uwaluvu tale ko vuravura ka tawa mudu [12], ka sa vakayagataka na drodrolagi me sai vakatakilakila ni sa dina na ka e yalataka. Na drodrolagi e dua ga na ka e dauyaco ena veisau ni draki [natural happenings], ni oti na uca ka cila mai na matanisiga, ka ramata na uca cevuka, sa toqa na drodrolagi. Ni da raica ga, sa dodonu meda vakananuma na vosa ni veiyalayalati oqo. Sa bibi na noda veitalanoataka na Veiyalayalati oqo, me vaka ni da sa okati kece kina. E duidui oqo mai na kena ea soli vei Mosese, ko ya na tamata se tagane me 'cili' [circumcision]...; dina ga ni qai solia tale ko Paula e dua na kenai balebale vou: 'cili se sega ni cili,' sa bibi ga na veiyalayalati kei Jisu, meda sa vakabauta ka me noda Turaga kai Vakabula. Enai VTV e vakayagataka ko Jisu na kakana: madrai [witi] waini [vuanikau] kei na veika eda vakayagataka ena veisiga [natural happenings], na veigauna kecega eda kana ka gunu kina meda vakananuma kina na Nona loloma levu na Kalou sa mai vakaraitaka ko Jisu. [*Ena gauna oqo eda dau vakayagataka nai Vakayakavi*

ni Turaga, me dua ga nai vakatakarakara ni kana, ia ena lotu taumada e dauvakayacori sara ga na kana me vakaga e vakayacora ko Jisu kei iratou na Nona tisaipeli ena Kanavata ni Lako Sivia ena taba vale e cake. Na leqa ga ni sa mai vakacacani ka veitaliataki na kana oqo. E rawa nida vakayacora se vakayagataka ga na noda kana ena veisiga vakavuvale se vakai vavakoso me kana me vakananumi kina ko Jisu kei na Nona loloma. Raica na I Koronica 11:17-22] ea vakayacora ko Jisu [Maciu 26:26-30; Marika 14: 22-26; Luke 22: 14-23; Joni 13: 1ff; I Koronica 11: 23-25]. Oqo na veiyalayalati ni Kalou, me vakaga ea vakayacora na Kalou kei Noa, sa dusia ga na nona lomani keda na Kalou.

B. Na Same 25:1-22: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula ena vakavuvale kei na lotu mera daulagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqonivata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, kei na nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou me veivuke. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega nida raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata... meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuki [Penteteuch-pente-5 teuch- nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai Vakatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na yacana tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakaruva [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 111 mai nai ka lima ni wasewase sa matata ni sa Same ni vakavinavinaka kei na vakarokoroko Vua na Kalou, me vaka ni vakabauta na tamata na cecere ni veiqaravi kei na loloma ni Kalou.*

I. Na Same i Tevita [25:1-22]. **Na 1-5: Na bibi ni vakararavi se vakabauta na Kalou, na kena bibi na noda vakanuinui Vua na Kalou, na bibi ni noda masuta na Kalou. 6-7: Sa malumalumu na tamata kai valavalaca, sa vosota na Kalou nai valavalaca me vaka ga ea vakayacora e liu. 8-10: Ni vakararavi na tamata Vua na Kalou ena kunea na Nona veivakadeitaki na Kalou ni sauma na masu ena yalo dina; 11: Ni valavalaca na tamata, sa veivosoti na Kalou, e sega walega ena nodai valavalaca sa oti, ia ena gauna sara ga oqo; 12-**

14: Sa solia na Kalou na veivakadeitaki ena nona dina na tamata ka muria na Vosa ni Kalou...sa vakadeitaka ga na veiwekani ni Kalou kei na tamata; 15-21: Sa vakadeitaka ga ni Kalou sai sau ni taro kecega ni bula ni tamata, me vaka ni sa tu Vua nai vurevure e gadreva na tamata. Na tamata ga me vakadeitaki koya ka ravita sara na Kalou [trust and commitment]; 22: Sa ka bibi ga na noda masu, ni sai solisoli uasivi vua na tamata me veitaratara kei na Kalou, me vaka ni sa daurogo masu na Kalou.

C. I kei II Pita: *Nai vola nei Pita sa volai vei ira sa lotu era kau laivi vakaukauwa, se ra vakasaurarataki ki na dua na vanua liwa, kei ira kece na tamata lotu vakabauta kecega; kei ira talega na tamata vakabauta era sotava tiko na veika rarawa. Na kama kei Roma e nakita ko Niro me vakavouya na koro, ia sa beitaki ira na Lotu vaKarisito. E levu vei ira na tamata lotu era vakamai, biu ki vei ira na laione ena vale ni veivakamarautaki ka mera vakamatei, lauvako ki na kauveilatai, kei na veivakararawataki lelevu tale eso. Sa vakaraitaka ko Pita ni sai Nuinui uasivi ko Jisu sa tucake tale mai na mate. Sa veivakayaloqagataki mera tudei ena nodra vakabauta. Ea nai volai ena 62-64 AD/ACE mai Roma. Sa macala nisa vakaitikotiko mai Roma ko Pita ka veidonui ena gauna ni veivakararawataki nei Niro na Tui; ia ko Pita talega ea qai vakamatei ena gauna ni veivakararawataki ogo. Na kenai talanoa ni a kaya ko Pita ni bera ni lauvako ena kauveilatai me vakataki Jisu, “Na noqu Turaga ea lauvako, e uluna cake ka yavana sobu, ia koi au sa sega ni kilikili me’u lauvako vakataka na noqu Turaga, dou vakoti au me yavaqu cake ka uluqu sobu.” Ko Pita ea kacivi me tisaipeli mai na drano e Kalili, kei na tacina ko Adriu erau a kacivi vata; e vakawati ko Pita, me vaka ni a vakabula na vugona ko Jisu. Ea kaya ko Paula ni a sala vata voli kei na watina ko Pita ena nona kaulotu. Sa vakaraitaka ga ko Pita na tisaipeli, ka i apositolo, na dau yalototolo, me vaka ni a tusanaka talega ni sa Karisito ko Jisu; a vakaroti Jisu me kua ni lako me la’ki mate [kauveilatai], ia ea qai vunauci koya ko Jisu ka vaka, ‘Lako tani ki dakuqu Setani’. Ko Pita talega ea cakitaki Jisu vakatolu, me vaka ni a bubului taumada ni na muri Jisu me yacova na mate, ea tarogi koya vakatolu ko Jisu ni sa tucake tale mai na mate, ‘Pita, ko sa lomani au se segai?’ Ia, sa qai lomani Jisu dina sara me yacova na nona mate. E rua ga nai talanoa e kune kina na matadravu buka. Dua na nona tatalai toka ko Pita ena bogi ka cakitaki Jisu kina; rua, ena matasawa, ogo ena nona tarogi koya tale ko Jisu se lomani Koya, se segai, [Marika 14:67; Joni 18:18; 21:9]. Ni kacivi tale e sega ni kaya ko Jisu ni sa vakasivoi ena nonai tutu vakatisaipeli nuitaki se soli vua me vuli tale [probation], ia sa bibi ga ni sa tusanaka ni sa lomani Jisu, sa rauta ko ya, ka me sa nona koro ni nona lesi vakaiapositolo. Na wase 1:7 sa tikina koula baleta ni na kune na roka ni vakabauta dina ni sa vakatovolei, ‘...me sa kune kina ni sa talei vakalailai na koula, me vaka ni sa ca vakarawarawa ena kena vakatovolei ena bukawaqa me ka ni vakavinavinaka me dokai, ka me vakacautaki ni na rairai mai ko Jisu Karisito.’*

I Pita 3:18-22: Na yatuvosa: “vunau ki na yalo sa vesuki tu” [3:19], ogo e dua na vakasama dredre sara, ka levu toka na kena i vakamacala vei ira na dau ni VT. Ogo e vica ga na vakasama: 1. Vakasama taurivaki raraba: e na maliwa ni mate kei na tucake tale mai na mate nei Jisu, sa kacivaka na veivakabulai ni Kalou vei ira era yalo dina ki Vua, me vaka e tukuni enai VT. Ena Vakabauta [Apostle Creed se Nicene Creed]: “...ka mate, ka bulu ka sa lako sobu ki Etesi...” Ko Maciu 27:52-53 e tukuni ira sa mate ena vakabauta nira sa tucake mai ka rairai e Jerusalemi vei ira na vakabauta. 2. Eso era kaya ni a tiko vei Noa na yaloi Karisito ena nona vunau vei ira ni bera na uwaluvu, ia era sega ni veisau, ka ra sa bala ki Eli. 3. Eso era kaya ni a lako ko Jisu ki Etesi me la’ki vunautaka na Nona qaqa mai na mate kei na nodra rusa tawa mudu na agilosu lutu mai na liga ni Kalou [2 Pita 2:4]. Sa vakaevei na nomu raica na tikina ogo, e dua ga na ka bibi: Nai Tukutuku Vinaka ni

Veivakabulai kei na qaqa ni Kalou sa mai vakaraitaka ko Jisu sa sega ni vakaiyalayala se yalani. Sa vunautaki vei ira sa mate, vei keda talega na bula. Sa solia na Kalou na gauna vei keda kece na tamata meda rogoca ka ciqoma kina nai Tukutuku Vinaka. Ciqoma ko na bula, sega ni ciqoma ko na mate! sa soli vei iko na gauna...e daidai, oqo na siga ni bula! II. Ko Pita e vakaveiwekanitaka na nona vakabulai ko Noa ena wai, kei na wai se papitaiso [sisili se dromuci kece ni yago ki wai], ko ya na noda papitaiso e vakayacori ena yacai Jisu, eda sa vakatauvatanitaki vata kei Koya, [identified with Christ]. Na papitaiso nai vakatakilakila ni veivakavoui e yaco ena vakabauti Jisu. E sega ni vakabulai keda na papitaiso [ceremony], ia na vakabauti Jisu ga, [faith in Jesus Christ]. Ena gauna nei Pita sa dredre sara mera vunitaka na nodra vakabauta, baleta nira a papitaiso ena matadra na lewe vuqa [public baptism], ke caka vuni ena rawarawa mera cakitaka na nodra vakabauta ena nodra sa vakararawataki.

D. Na Kosipeli nei Marika: 1. *Na Kosipeli suivata: Ko Marika, Luke kei Maciu sa dau vakatokai me Kosipeli Suivata [Synoptic Gospels]. Ko ya meratou raici vata ka vakatautauvatataki, sa matata ni a matai ni tukutuku ea volai baleti Jisu Karisito nai vola nei Marika.* 2. *Nai vola nei Joni Marika: Sa laurai ni ratou okati vata ko Marika, Luke kei Maciu, e vuqa nai talanoa e tautauvata, ka vakauasivi ni so nai talanoa e tautauvata na vosa e vakayagataki me vaka na Vakani ni 5000 [Marika 6:30-44; Maciu 14:12-21; Luke 9:10-17], se na nona vakabulai na wamalai, sa tautauvata vinaka na kena vosa, ka okati kina na vosa e viribai, {in bracket}, [Marika 2:1-12; Maciu 9:1-8; Luke 5:17-26]. Sa rawa ga nida kaya ni ratou tautauri mai na dua ga nai vurevure, se e rua vei iratou e tautauri mai na kena ea volai e liu, ko ya nai vola nei Marika. Sa matata sara ni koto e matadrau ko Maciu kei Luke nai vola nei Marika, erau qai vola na nodrau Kosipeli. Ni ko dikeva vakamatalalai ko na raica kina ni sivia na veimama ni tukutuku nei Marika e laurai ena Kosipeli nei Maciu kei Luke [mo qai vaqara ko ya].* 3. *O cei ko Marika ka vola nai vola? Na luvei Meri e dua na marama toka vinaka mai Jerusalemi, na nodrau vale sa nodratoui soqosoqo na tisaipeli nei Jisu, [Cakacaka 12:12]; na vale erairai ea vakayacori kina na Kana vata ni Lako Sivia, ka a sovaraki talega kina na Yalo Tabu. Oqo talega na vale ea sota kina ko Jisu kei iratou na tisaipeli ni sa tucake tale mai na mate, me vaka eratou a vakatitiqataka ga na tisaipeli! E wekai Panapasa ko Marika, ka veitokani kei Paula e nai lakolako ni kaulotu, ea vakavuna talega na nodrau tawase ko Paula kei Panapasa [Cakacaka 13:13], ia e muri sa yaco me dua nai tokani nuitaki nei Paula [Kolosa 4:10; 2 Timoci 4:11].* 4. *Nai vurevure ni vola nei Marika: Ko Papaiasi [ni voleka ni cava na yabaki 200 AD/ACE], ea kaya ni kauta mai ko Marika na nonai tukutuku mai vei Pita [I Pita 5:11], ka vakatoka me 'luvequ'.* 5. *Tinitini ni Vola: E tini koso nai vola ena 16:8? Rairai sa mate ko Marika, se ea kama na kenai otioti ena kena kama ko Roma ena 65 AD/ ACE, na gauna talega e nanumi ni a volai kina nai vola.* 6. *Nai naki ni vola nei Marika: nai naki nei Marika me tukuni Jisu me vaka na nona vakadinadinataka ena nona bula ni sai Jisu na Karisito na Turaga. Eda sa raici Marika ni lade sara yani ki na veika bibi me tukuni Jisu, ko ya na nona vakarautaka na Nona yaco mai ko Joni, sega ena Nona sucu mai Peceliema me vakataki Maciu kei Luke. Sa tarava na nona tukuni Joni na Dauveipapitaisotaki sa vakabibitaka na Veivutuni me uto ni nonai tukutuku, ka tolu na kenai kalawa: matai, na nomu vakatusai iko ni ko sa cala; karua, mo vakatusai iko vua se vei ira ko cala kina; katolu, na nomu vakatusai iko Vua na Kalou. Ko Joni sa veipapitaisotaki ena wai, ia ko Koya e muri mai [Jisu] ena veipapitaisotaki ena Yalo Tabu. Na papitaiso nei Jisu [raici talega na Maciu 3:13-17; Luke 3:21-22]: Sa talei ena bula nei Jisu ni sa talairawarawa, vakarorogo me papitaisotaki Koya ko Joni, sega ni baleta ni valavalaca ko Jisu, ia me muria ga na kenai vakarau; sa sala ga ni Nona vakayacora na Nonai lesilesi. Sa oti oqo e 30 na yabaki ni Nona bula ena cakacaka vakamatai mai Nasareci, ia sa dei tu na veikacivi Vua ka sa kila vinaka tiko. Ia ena gauna cava? Ko Joni sa vakaraitaka Vua na gauna oqo me Vakatulewa kina [making his decision], me biu na cakacaka mai Nasareci me sa qarava nai tavi ea kacivi kina mai Vua na Kalou, ko ya me mai vunautaka, vakatavuvulitaka ka bulataka na Matanitu ni Kalou. Ni sa papitaisotaki oti, sa rogo mai na domo ka sa vosa mai vakadodonu vei Jisu [direct] 'Ko iko na noqu Gone ni Toko...' Na Yalo Tabu sai vakaraitaki ga ni kaukauwa sa soli vei Jisu me qarava rawa kina na Nonai tavi bibi. Sa cakacaka na Yalo Tabu me 'vakauti Koya vakasauri' [thrust Jesus], ka vakarautaki Koya ena veiqaravi ena 40 na siga. Sai yaragi bibi ni Nona veiqaravi ko Jisu ko ya na Nona vakasinaiti ena Yalo Tabu [raica talega na Luke 4:18-19].*

I. Marika 1:9-15: Oqo na macawa sa tekivu kina na vakasamataki Lede [Lent] eda raica vakabibi na Nona sa vakanamata ko Jisu ena rarawa, yaluma kei na mate sa tu e matana, ko ya na kauveilatai kei na noda liaci keda na tamata, ka meda yalataka ka veisautaka na noda bula. Eda sa raica oti na veipapitaisotaki nei Joni me baleta na veivutuni, eda raica eke ni curuma talega ko Jisu na katuba oqo ni papitaiso, dina ga nida kila ni sega ni valavalaca ko Koya. A cava ga nai naki ni Nona papitaiso? Sa oti oqo e 30 na yabaki na Nona tiko vakamatai mai Nasareci, meda kila talega ni sa titobu sara na kila sa tu Vua, ia na papitaiso oqo sa na lako tani kina mai na bula makawa ea tu kina ki na dua na bula vou, na bula ea kacivi kina. *E va na vakasama eda raica eke:* 1. Na gauna ni Nona vakatulewa me baleta na Nona bula ka me waraka e dua na kenai vakatakilakila. Na vunau vakusakusa nei Joni, sa solia vei Jisu nai vakatakilakila ni sa dodonu me tekivu na Nona veiqaravi. 2. Era a papitaiso na tamata mera vakalesui Vua na Kalou, sa dodonu Vua me curuma na gaunisala oqo ni lesu Vua na Kalou. Ki Vua [Jisu], sa gadreva me vakadeitaka se ko cei ko Koya. Sai *Koya ko 'Jisu', ka sa mai vakabulai ira na tamata mai na nodrai valavalaca.* 3. Sa gadreva ko Jisu me rogoca na veivakadeitaki mai Vua na Kalou. Sa rogo kina na domo mai lomalagi, sa vosa vakadodonu [direct speech] vei Jisu, “*O iko na noqu Gone ni Toko...*” 4. Sa kila ni sa tu nai tavi me qarava, ia me sa vakaiyaragitaki mada. Sa lako sobu mai Vua na Yalo Tabu me vaka na ruve. Eda sa raica ni ruve sai vakatakilakila ni yalomalua. Sa vunautaka ko Joni na veivutuni, ‘na matau sa ta laivi kina na kau kei na bukawaqa’, ia ko Jisu sa vunautaka na Matanitu ni Kalou kei na Nona lomana na tamata, na Kalou. Na ruve talega nai vakatakilakila kei Isireli, sa mai tau ena uso ni domoi Jisu nai valavalaca nei Isireli [vuravura], ka sa na mai colata ko Koya. II. Eda sa raica tikoga oqo nai naki ni Kalou ena vukui Jisu ka sa dei tu na Nona vosa ni yalayala vei keda na tamata. III. Tikina 12-13 sa vakalekalekataki kina na Nona temaki ko Jisu, ko ya na Nona vaqara na sala me vakayacora kina na loma ni Kalou. 1. Ko Maciu 4:1-11 kei Luke 4:1-13 erau vakamatailalaitaka na veitemaki nei Setani, [ena vosa vakaIpiriu ‘setani’ e kenai balebale na dauveisaqa raica na T/Lekutu 22:22; I Samuela 29:4; 2 Samuela 19:22; I Tui 5:4, e muri ga sa yacana na Vunivere, se Vunica me Setani], ia ea sega ni rawai kina ko Jisu. Sa matata ga ni sa sala ga me vakayacora kina na loma ni Kalou, ko ya me lakova yani na kauveilatai kei na Nona mate ena vukuda.

Na 40 na siga e sega ni da taura ga me vaka e 5-6 na macawa, ia e dua na gauna balavu toka me vakataka ga na 40 na yabaki e veikau ena gauna nei Mosese, ko ya ena dua na gauna balavu toka. 2. E dua na ka rerevaki na nona tiko taudua e dua kei ira na manumanu kila, ia eke sa boroya e dua nai yaloyalo nira a tikovata kei Jisu. E dusia ko Aisea na parofita na gauna koula nira na veilomani ka veikauwaitaki na veika bula e vuravura, vakauasivi na tamata kecega kei na manumanu [Aisea 11:6-9]. 3. Era lako talega mai na agilosu mera vukei Jisu. Sa tala mai na Kalou na veivuke vaKalou me vukei Jisu ena gauna ni tu taudua kei na veitemaki [raica ko ira era a vukei Ilaisa, II Tui 6:17]. Sa rawa talega meda na vukei ena gauna dredre vaka ko ya. IV. Tikina 14-15 [raica nai vakamacala ena Janueri 22] sa vakaraitaka ni oti ga na vunau voli nei Joni, ni sa vagalui ka biu ki na vale ni veivesu, sa qai tomana sara yani ko Jisu me vunautaka nai Tukutuku Vinaka ni Matanitu ni Kalou. Sai Jisu ga na Matanitu ni Kalou ogo, ko ya mera vakabauta, ka ni sai Koya ga nai Tukutuku Vinaka, baleta ni sa solia na bula vou, veisereki, nai nuinui, kei na bula tawamudu. Sa nodai tavi ga ka sa veisureti kina ko Jisu, meda veivutuni, ka vakabauta nai tukutuku ni Nona veivakabulai na Kalou sa vakaraitaka ko Jisu ena Nona bula, ena Nona vosa, ena Nona mate kei na Nona tucake tale mai na mate.

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola ko ya; me vakataka Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toga na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? Qai raica sara na kenadui balebale? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataka ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna ko ya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu, mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc. se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo